

Ćwiczenia językowe rozwijające mowę dziecka w wieku przedszkolnym

Dr Iwona Michalak-Widera

Okresy rozwoju mowy dziecka

wg L. Kaczmarka

- okres melodii,
- okres wyrazu,
- okres zdania,
- okres swoistej mowy dziecięcej.

Okres melodii

- krzyk, płacz – formy komunikacji;
- głużenie - (ok. 2-4 m. ż.), specyficzne dźwięki, odruch bezwarunkowy, trening artykulatorów;
- gaworzenie - (ok. 5-7 m. ż.), naśladowane własnych produkcji i dźwięków zasłyszanych z otoczenia, ćwiczenie słuchu, narządów artykulacyjnych, reakcja na melodię, rytm i intonację dorosłych;
- pod koniec okresu *echolalie* - próby naśladowania dźwięków tuż po ich usłyszeniu.

Okres wyrazu

2 rok życia dziecka

- próby wymawiania prostych wyrazów, realizacja samogłosek oprócz nosowych, opanowanie łatwiejszych spółgłosek: m, n, d, t, b, p, g, k, j, l, głoski trudniejsze zastąpione łatwymi, proste wyrazy dwusylabowe, *onomatopeje*, tj. naśladowanie dźwięków,
- znaczne postępy w zakresie rozumienia wypowiedzi otoczenia, pod koniec tego okresu około 300 słów, magazyn mowy biernej obszerniejszy.

Okres zdania

2 - 3 rok życia

- najbardziej gwałtowny rozwój słownictwa, budowa prostych zdań, pojawia się wiele nowych głosek: ł, f, w, ś, ź, ń, ć, dź, j, ki, gi, h, l, pod koniec tego okresu mogą pojawić się głoski syczące - s, z, c, dz, czasem szumiące - sz, ż, cz, dż, głoski trudniejsze nadal zastępowane łatwiejszymi, grupy spółgłoskowe są upraszczane, zazwyczaj dziecko wie, jak powinna brzmieć wypowiedź, ale nie zawsze potrafi ją poprawnie wyartykułować, przyswajane pierwsze reguły gramatyczne.

Okres swoistej mowy dziecięcej

3-7 rok życia

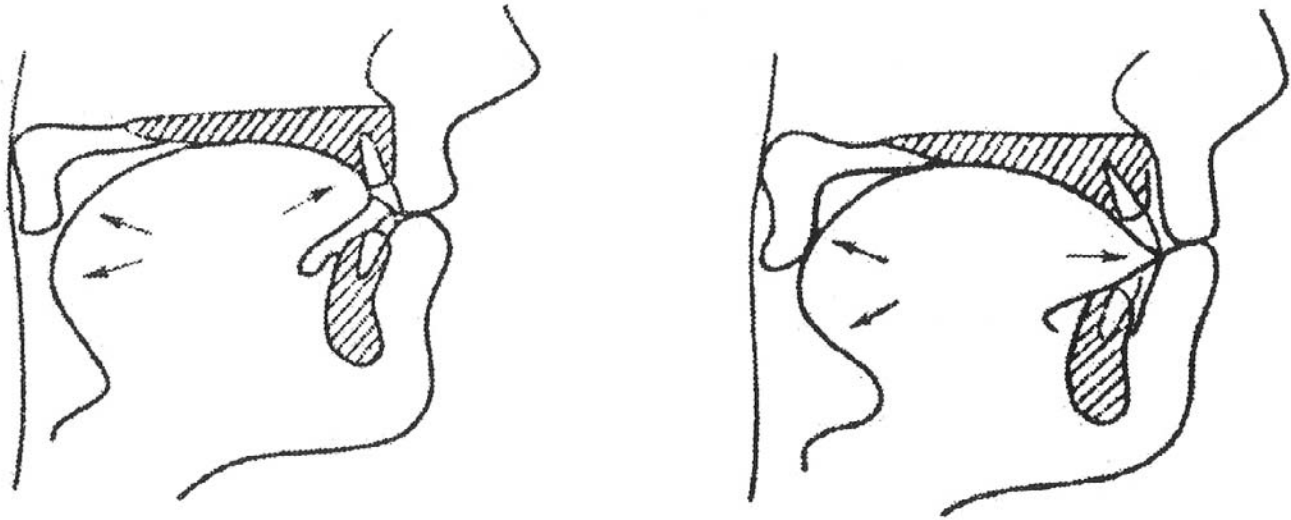
- opanowywanie najtrudniejszych głosek, czasem zjawisko hiperpoprawności, zadawanie bardzo wielu pytań, *neologizmy* - wyrazy wymyślane przez dziecko, powstają wielocłonowe wypowiedzi, o bogatym ładunku informacyjnym, bogaty świat fantazji – *konfabulacje*,
- pod koniec okresu dziecko powinno prawidłowo wymawiać wszystkie głoski i poprawnie budować zdania z punktu widzenia logiki, gramatyki i składni, z zachowaniem właściwego akcentu, melodii i rytmu.

Zanim dziecko zacznie mówić...

*Zaniedbania z okresu niemowlęcego i poniemowlęcego
niebezpieczne dla rozwoju mowy*

- **nieprawidłowa pozycja w czasie snu i karmienia;**
- **infantylne połykanie;**
- **oddychanie przez usta;**
- **nieprawidłowe żucie;**
- **zbyt długie ssanie smoczka;**
- **przedłużone czasowo karmienie butelką;**
- **podawanie smoczka *gryzaczka*;**
- **nagryzanie warg, języka, policzków;**
- **ssanie kciuka.**

Pozycja języka w czasie połykania - dysfunkcje połykowe

ryc. wg E. Skorek "Oblicza wad wymowy"

Jak wspomagać rozwój mowy małego dziecka? ćwiczenia

- trening słuchowy,
- ćwiczenia oddechowe,
- ćwiczenia narządów mownych,
- werbalizacje – onomatopeje,
- wiersze, piosenki,
- mały i duży ruch.

Zaburzenia mowy najczęściej występujące u dzieci:

- **Dyslalia – wady wymowy,**
- **opóźniony rozwój mowy (alalia prolongata),**
- **rozwojowa niepłynność mowy,**
- **jąkanie wczesnodziecięce,**
- **afazja dziecięca, alalia,**
- **mutyzm.**

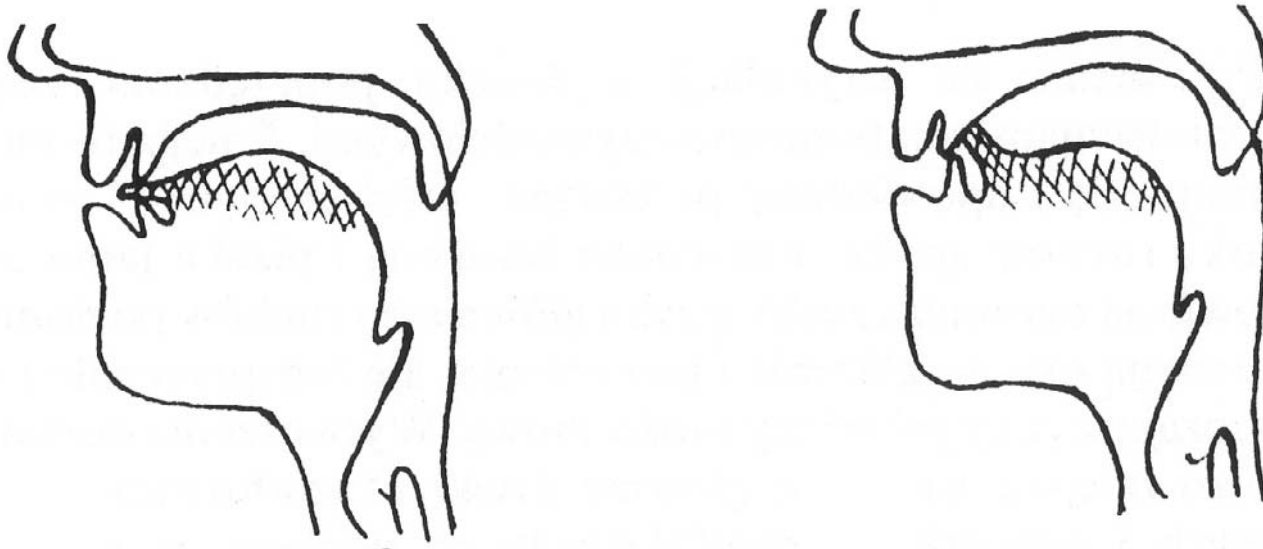
Najczęściej występujące trudności artykulacyjne:

- nieprawidłowa wymowa głosek szumiących, syczących, ciszących - zastępowanie głoskami łatwiejszymi do wypowiedzenia lub realizacje: międzyzębowa, boczna, przyzębowa, itp.;
- wadliwa artykulacja głoski [r] – zastępowanie l, j lub wymowa gardłowa, języczkowa, międzyzębowa, boczna, policzkowa, wargowa i inne;

Najczęściej występujące trudności artykulacyjne:

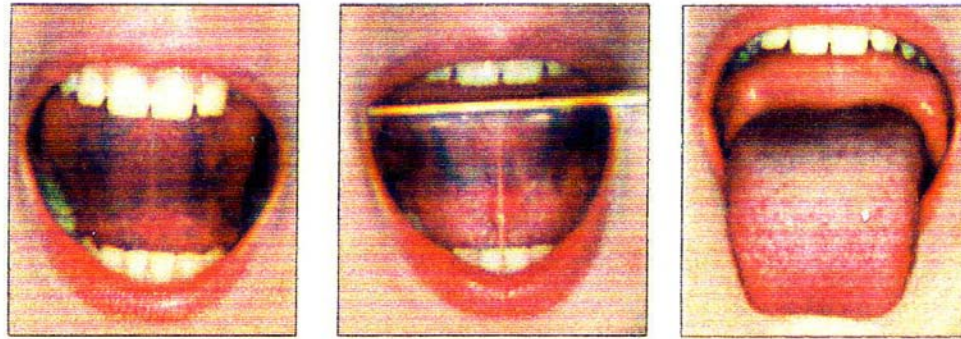
- zastępowanie głosek [k], [g] - głoskami [t], [d];
- ubezdźwięcznianie.

Znaczenie pionizacji końca języka dla poprawnej artykulacji głosek

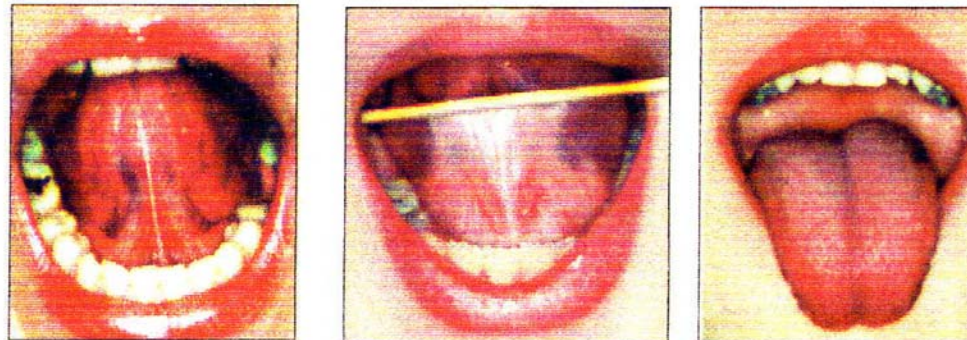

ryc. wg B. Mackiewicz "Wskazówki..."

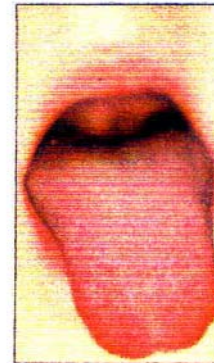
Obrazy prawidłowej ruchomości języka

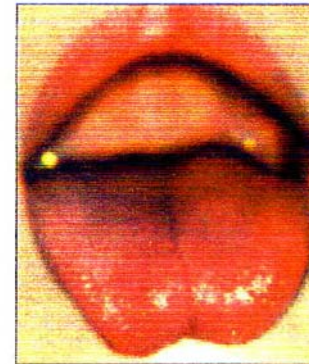
Obrazy nieznacznego ograniczenia ruchomości języka

Obrazy średniego ograniczenia ruchomości języka

Obrazy znacznego ograniczenia ruchomości języka

Zapobieganie wadom mowy - działania profilaktyczne:

- wykluczenie wady słuchu, wczesna stymulacja słuchowa dziecka;
- utrwalanie poprawnych nawyków związanych z oddychaniem, połykaniem i żuciem;
- wyćwiczenie pełnego zakresu ruchomości języka (ewentualne podcięcie wędzidełka języka w przypadku skrócenia);

Zapobieganie wadom mowy - działania profilaktyczne:

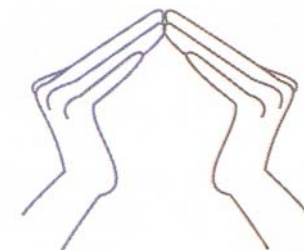
- dbanie o drożność jamy nosowej;
- korekcja wad zgryzu;
- eliminowanie negatywnych nawyków:
ssanie smoczka, palca, ogryzanie paznokci,
ołówków itp.
- nie przestawianie dziecka leworęcznego na
posługiwanie się ręką prawą.

Zabawy paluszkowe

Cel zabaw paluszkowych

- oswajanie z melodią języka,
- wyrabianie poczucia rytmu,
- ćwiczenia orientacji w schemacie ciała,
- usprawnianie dłoni.

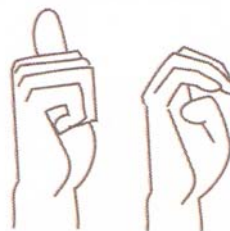
Zabawy paluszkowe, rysowane wierszyki

Jest w lesie chateńka,
przed chatą sarenka

i zając tam szary,
i drugi do pary!

Sosna jak wielkolud.

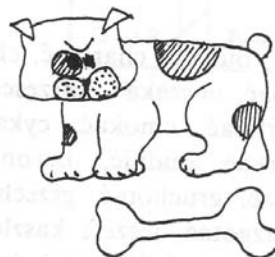
Małeńki krasnolud
pod grzybkiem się schował,
zwierzątka rachował.

onomatopeje

Zabawy dźwiękonaśladowcze

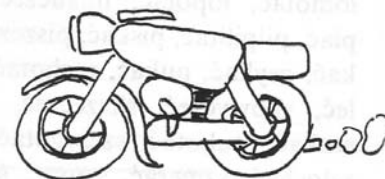
wrrr...

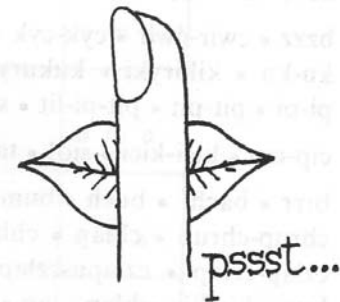
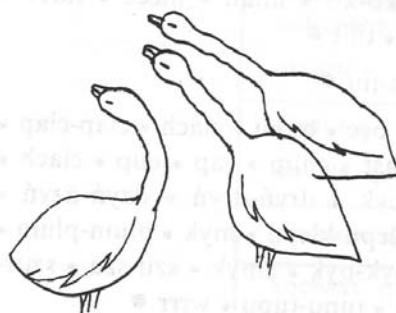
frrr...

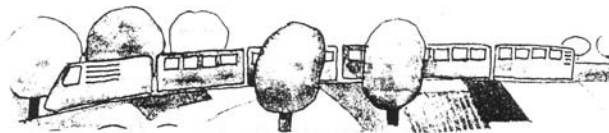
trrr...

ssss...

Recytacje z wykorzystaniem onomatopei

Jedzie pociąg: **fu... fu... fu...**

Trąbka trąbi: **tru... tu... tu...**

A bębenek: **bum... bum... bum...**

Na to żabki: **kum... kum... kum...**

Woda z kranu: **kap... kap... kap...**

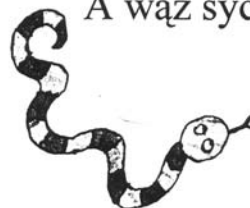

Konik człapie: **kla... kla... kla...**

Mucha brzęczy: **bzy... bzy... bzy...**

A wąż syczy: **sss... sss.... sss...**

Ćwiczenia językowe umożliwiają:

- kształcenie słuchu fonemowego i fonetycznego;
- zdolność rozumienia komunikatów werbalnych i niewerbalnych;
- rozwijanie, doskonalenie lub usprawnianie funkcjonowania aparatów: oddechowego i artykulacyjnego;
- zapoznawanie z otoczeniem;

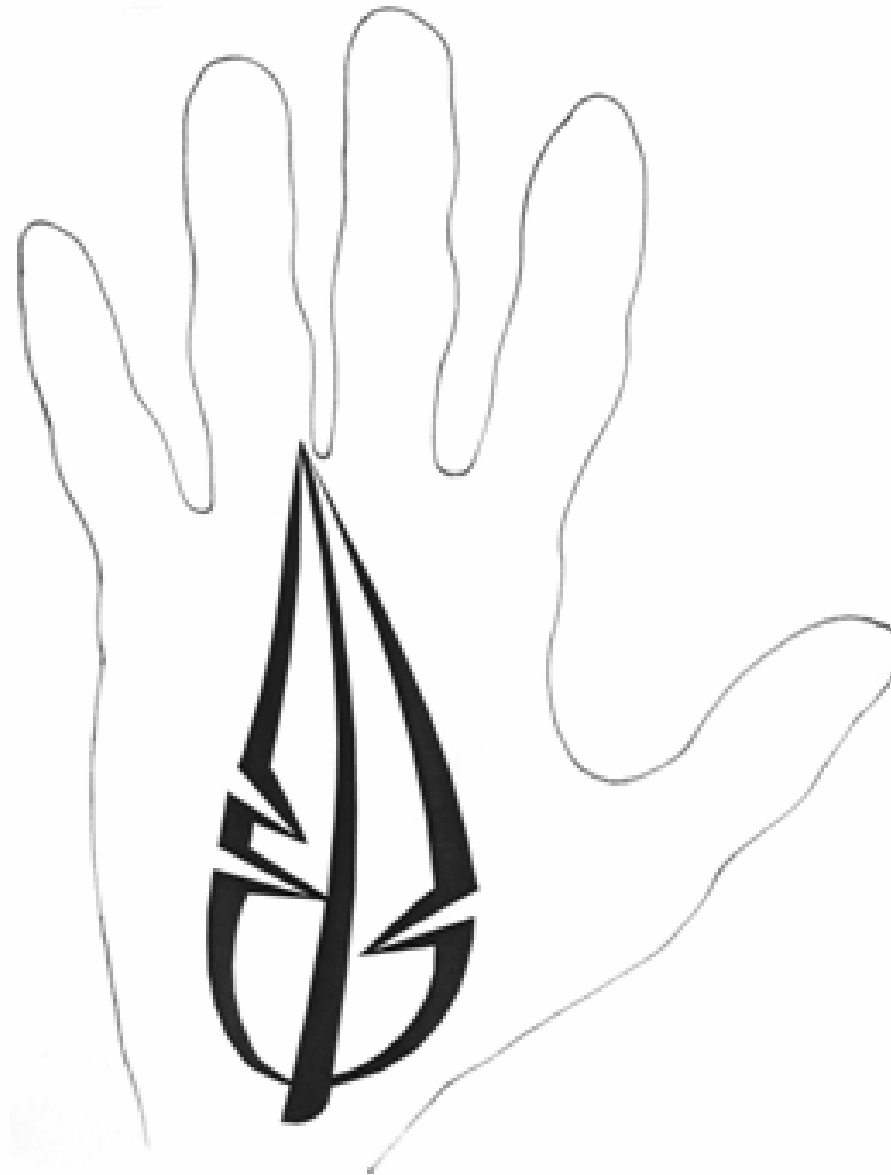
Ćwiczenia wspomagające terapię logopedyczną:

- ćwiczenia ortofoniczne,
- stymulujące rozwój słuchu fonemowego i fonetycznego,
- kształtowanie sprawności językowej.

Ćwiczenia stymulujące prawidłową wymowę i artykulację:

- zabawy oddechowe - wydłużanie fazy wydechowej, regulowanie pracy przepony, pogłębienie i swobodne gospodarowanie oddechem;
- ćwiczenia usprawniające motorykę narządów mownych: języka, warg, policzków, zuchwy, podniebienia miękkiego;
- zabawy fonacyjne i głosowe, z wykorzystaniem materiału językowego.

Zabawy oddechowe

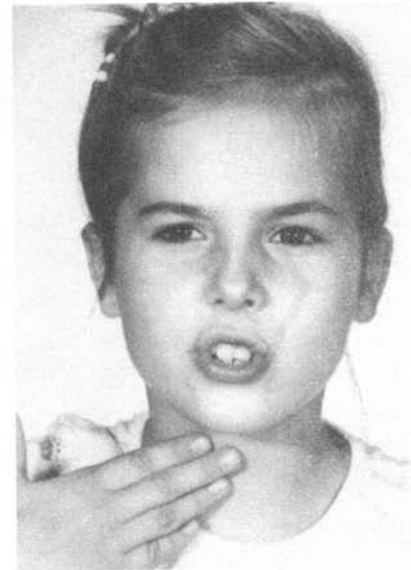
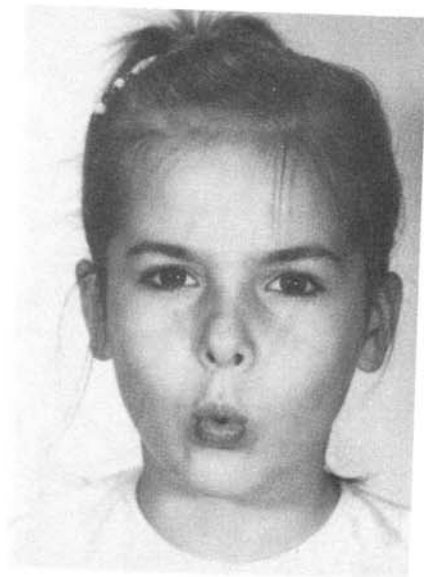
Ćwiczenia usprawniające
motorykę narządów mownych

Ćwiczenia motoryki narządów artykulacyjnych

Zabawy fonacyjne i głosowe

Ćwiczenia fonacyjne

ryc. wg J. Wójtowiczowa "Fonetyczne Wideo"

Ćwiczenia wspomagające opanowywanie umiejętności poprawnego komunikowania się:

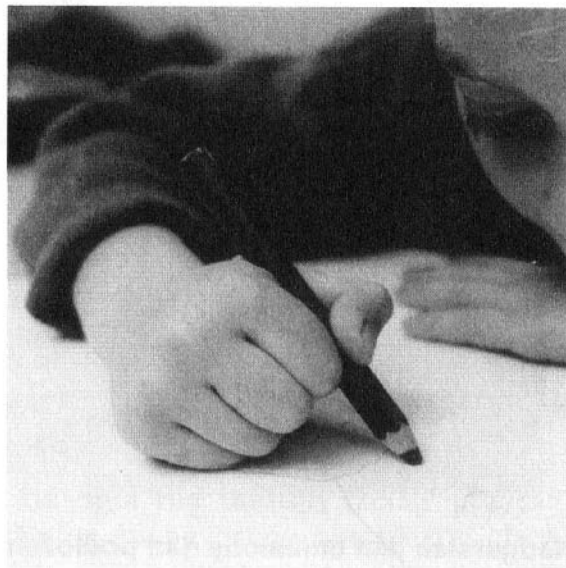
- zabawy ortofoniczne;
- ćwiczenia logorytmiczne;
- usprawnianie słuchu fonemowego;
- wprawki dykcyjne dla dzieci;

Ćwiczenia wspomagające opanowywanie umiejętności poprawnego komunikowania się:

- zabawy metalingwistyczne;
- ćwiczenia doskonalące formę wypowiedzi w zakresie: stosowania prawidłowych form fleksyjnych, poprawnego określania stosunków przestrzennych i czasowych, wzbogacania zasobu słownictwa.

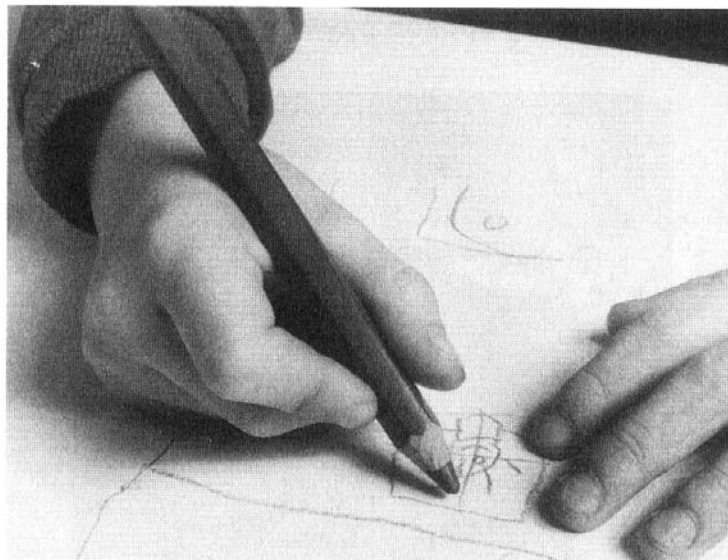
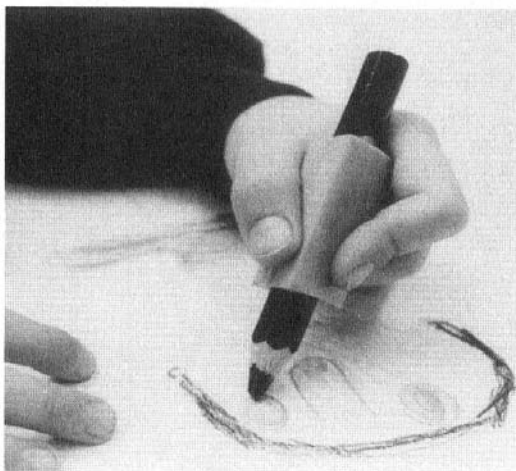
Ćwiczenia grafomotoryczne

Nieprawidłowe sposoby trzymania ołówka:

wg. S. Pauli, A. Kisch "Co się dzieje z moim dzieckiem?"

Korekcja i utrwalanie nawyku prawidłowego uchwytu ołówka:

wg. S. Pauli, A. Kisch "Co się dzieje z moim dzieckiem?"

Rozwój mowy = rozwój ruchowy

Rozwój ruchowy =
grafomotoryka + sprawność
fizyczna

Propozycje literatury:

- Byrne R. *Pomówmy o zacinianiu.*
- Clark L.; Ireland C. *Uczymy się mówić, mówimy, by się uczyć.*
- Demel G. *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola.*
- Kozłowska K. *Pomagajmy dzieciom z zaburzeniami mowy.*
- Michalak-Widera I.; Węsierska K. *Aby nasze dzieci mówiły pięknie.*

Propozycje literatury:

- Rocławski B. *Opieka logopedyczna od poczęcia.*
- Sachajska E. *Uczymy poprawnej wymowy.*
- Skorek E. M. *Oblicza wad wymowy.*
- Spątek. E.; Piechowicz-Kułakowska C. *Jak pomóc dziecku z wadą wymowy.*
- Wójtowiczowa J. *O wychowaniu językowym.*